

Ezt a szakmát egy életen át kell tanulni

A kilencvenes években a kultúra-hordozó és -közvetítő eszközök forradalma a zenekultúrát is gyökereiben átalakította. Veszélybe került a zenemű-kereskedelelem, amely beleolvadt a könyvkereskedelembé. Várhelyi Márton, a Kodály Zeneműbolt korábbi vezetőjét és a www.kottanet.hu internetes zenemű-kereskedés tulajdonosát a magyar zenemű-kereskedelelem történeti áttekintése mellett a szakma jelenlegi helyzetéről és kilátásairól kérdeztük.

■ Mióta létezik Magyarországon zenemű-kereskedelelem?

– Magyarországon 1774 óta létezik hivatalos zenemű-kereskedelelem. Pesten a Weingand és Köpf volt az első olyan üzlet, aminek a katalógusában már szerepeltek zeneművek, sőt magyar művek is. Már amennyire magyarnak lehet tekinteni Bengráf Józsefet, aki Joseph Bengráfként született, de magyar motívumokra írt darabokat, amelyek már szerepeltek a Weingand és Köpf katalógusában. A későbbiek során aztán létrejöttek további üzletek is, de ezek úgynevezett szépműves boltok voltak, ahol a kottapapírtól kezdve a festőecseten át a könyvekig mindenfélét árultak, amelyre szükség volt a különféle művészetek műveléséhez.

■ Ezek szerint kezdetben valamennyi művészeti „kellék” együtt árultak?

– Magyarországon ez nagyon érdekesen alakult, mert a könyvterjesztéssel együtt járt a kottaterjesztés, ellentétben például a külföldi gyakorlattal, ahol a hangszer-kereskedelelem része volt a kottaterjesztés, és ez a gyakorlat a mai napig megmaradt. Magyarországon most kezd változni valamelyest a helyzet és hangszerboltokban is lehet már kottát venni, de leginkább a könyvterjesztéssel foglalkozó cégek árulnak még mindig kottákat.

■ Alapvetően mi a különbség a könyves szakma és a zeneműves szakma között?

– Hatalmas különbség van. A könyvet ugyanis mindenki el tudja olvasni, aki ismeri az ábécét. Majd, miután elolvasta beteszi a polcra, és legfeljebb ha egyszer-kétszer elöveszi, hogy újraolvassa. Ezzel szemben a kotta munkaeszköz. Tehát aki kottát vásárol, az többnyire folyamatosan használni fogja.

■ Meg olykor bele is ír...

– Igen, ez is egy érdekes dolog, hogy ma már többnyire az Urtext, tehát a zeneszerző által eredetileg megírt, szövegű kiadásokhoz ragaszkodnak az előadók, aztán ők maguk találják ki a megfelelő előadási módot és látják el előadási utasításokkal.

■ A forgalmazás mellett mikor vette kezdetét a kottakiadás Magyarországon?

– Maga a kottakiadás a 19. század közepétől indult óriási fejlődésnek Magyarországon, amikor 1850-ben a Rózsavölgyi és Társa, vagyis Rózsavölgyi Márk fia, Gyula, valamint a társa Grinzweil Norbert – ő adta a tőkét – megkapta a terjesztési jogokat. Rózsavölgyi Gyula külföldi zenemű-kereskedésekben tanulta a szakmát, tehát ő tudta, hogy mit kell eladni, a társa, Grinzweil Norbert pedig vérbeli kereskedő volt, aki meg azt tudta, hogy hogyan kell eladni. Így aztán apránként felvásárolták a kisebb kiadókat, és szép lassan egy nagy kiadvállalatot hoztak létre, ami külföldön is terjeszkedett. Bécsben is volt egy ideig üzletük, de ugyanígy Berlinben is: az Alberti Verlag a 20. század elején, mint a Rózsavölgyi cég fióküzlete működött. A Rózsavölgyi nem csak zeneművek és könyvek, hanem hangszerek, majd később már hanglemezek kereskedésével is foglalkozott. Emellett nagyon erőteljesen támogatta a hangversenyéletet is. Hangversenyrendezőt tartott, és maga is támogatót rengeteg tehetséges muzsikust, nem csak magyarokat, hanem külföldieket is.

■ Hogyan győzték a versenyt a bécsi konkurenciával, hiszen a német piac egy idő után maga alá gyűrte a virágzó bécsi zeneműkiadást is?

– Az a nagyon érdekes helyzet alakult ki, hogy a Rózsavölgyi cég a kezdettől fogva – épp annak köszönhetően, hogy Rózsavölgyi Gyula rendkívül jó kapcsolatokat ápol különböző német kiadókkal – nagyon gyorsan hozzá tudott jutni mind a Németországban, elsősorban Lipcsében, mind a Bécsben megjelent újdonságokhoz. És annak ellenére, hogy akkor még nem volt ennyire fejlett a közlekedés, a hét elején Németországból megrendelt kották a hét végén már megérkeztek Magyarországra, természetesen futárszolgálatlaltal. Emellett ezeknek a kiadóknak voltak ügynökeik is, akik járták az országokat és felhívták a figyelmet a frissen megjelent kiadványokra, amelyeket természetesen azonnal meg lehetett rendelni. Ez már akkor is nagyon gyorsan és jól működött. Természetesen a Rózsavölgyi mellett azért működtek más kisebb-nagyobb kiadók is. A 19. második felében jött létre például a Táborszky és Pars cég, amelyik Liszt Ferenc műveit adta ki a Rózsavölgyi mellett, mert a Rózsavölgyi is jelentetett meg Liszt-kompozíciókat első kiadásként. Emellett jelentős volt még Rozsnyai Károly kiadója, amely Bartók Béla korai műveit adta közre, de később ugyanúgy beolvadt a Rózsavölgyi zeneműkiadóba, mint korábban Wagner József vagy Treichlinger József vállalkozása, akik nagyobb mennyiségű kottával rendelkeztek.

■ Mi volt a helyzet vidéken? Gondolom ott nem tudtak megélni önálló zeneműkiadók?

– Vidéken más volt a helyzet. A nagyobb városokban voltak azért kisebb kiadók, akik a helyi igényeket igyekeztek kiszolgálni és a helyi komponisták műveit adták közre, elsősorban Győrött, Pécsen, Debrecenben, Nagyváradon, Kolozsvárott működtek zenemű-kereskedések, de ezek inkább viszonteladói tevékenységet folytattak.

■ Miért éppen Lipcse lett a német zeneműkiadás fellelővára? Az ott élő komponisták miatt?

– Minden bizonnyal igen. Lipcsében és környékén olyan virágzó zenei élet volt, hogy a zeneműkiadók a kereslet miatt stabilan meg tudták vetni a lábukat. Elég csak Bachra gondolni, aki a Tamás-templom karnagya volt, de előtte is és utána is olyan zeneszerzők éltek Lipcsében és környékén, akik folyamatosan fenntartották a magas színvonalú zenekultúrát. Lipcse ezenkívül egyetemváros és kereskedőváros is volt, tehát

ZENEMŰ-KERESKEDELEM

erős polgársággal is rendelkezett, amelynek igénye volt a művészetre és pártolta is azt. A két legjelentősebb és legismertebb lipcsei kiadó a Peters, illetve a Breitkopf és Härtel volt. Utóbbi 1719-ben jött létre. Mindkét cég ma is működik, igaz nem Lipcsében van a központjuk, de ott is tartanak fenn irodát. A sikerük titka az volt, hogy keresték a kapcsolatot a jó muzsikussal. Persze ez visszafelé is működött. A zeneszerzők is keresték az olyan kiadókat, amelyeknek már megalapozott hírneve volt és megbízható, tisztességes üzletpolitikát folytattak.

■ Mi a helyzet most a zeneműves szakmában, hiszen zeneműkiadásról már nem nagyon beszélhetünk Magyarországon?

– A baj ott van, hogy a rendszerváltás óta a zenemű-kereskedelmet besorolják a kereskedő szakmába. Tehát teljesen mindegy, hogy zöldséget árul valaki, vagy kottát, vagy éppen feltöltő egy szupermarketben. Sokan úgy gondolják, és van, aki ennek hangot is ad, hogy elég, ha valaki leérettségizik, mert akkor már rendelkezik egy olyan általános műveltséggel, hogy képes legyen kottát is eladni. De ez nem így van. Ezt a szakmát egy életen át kell tanulni, és még akkor sem tud eleget az ember. Nem szabad elfelejteni, hogy egyrészt mindig születnek új zeneszerzők, másrészt mindig felfedeznek valami újdonságot. Elég, ha arra gondolunk, hogy 1829-ben fedezte fel újra Mendelssohn Johann Sebastian Bachot és attól kezdve kerültek vissza Bach művei a köztudatba. Ugyanígy vannak más zeneszerzők is, akiket újra értékelnek. Most például Michael Haydn éli reneszánszát. Ez tehát egy végtelen szakma. Mert a régiak közül is kerülnek elő mindig új dolgok. És a kortárs zeneszerzők is állandóan új utakat keresnek. Egy zenemű-kereskedőnek ismerni kell a hangszereket, valamelyest tisztában kell lennie a zeneelmélettel, ismernie kell a különféle kulcsokat, meg kell tudnia állapítani a hangnemeket, ismernie kell a műfajokat, az átiratokat, a különböző változatokat és kiadásokat. Tisztában kell lennie a szerzői jogokkal, valamint azzal, hogy mit hogyan és honnan lehet beszerezni. Ehhez járul a kereskedelmi rész, ami az egyes kiadókkal való kapcsolattartást és az elszámolást illeti, valamint a reklám és marketing-tevékenységet. Ennek biztos elsajátítása egy életre szóló program.

■ Van olyan zeneszerző, aki különösen nehéz feladat elé állítja a zenemű-kereskedőt?

– Igen. Itt van például Liszt Ferenc, aki élete

folyamán többször átírta, átdolgozta a műveit. Éppen ezért a Liszt-összkiadás köteteit is alaposan ismerni kell, tudni illik, hogy melyik kötet mit tartalmaz.

■ Feltételezem, hogy a zenepedagógiai irány is sok feladatot ad, hiszen itt olykor tanácsal is kell segíteni a kezdő zenét tanulókat vagy szüleiket?

– Pontosan így van. A zenemű-kereskedőt megkérlik, hogy ajánljon egy középnehéz, vagy kezdőnek való művet. Az igaz, hogy a kiadók most már többnyire feltüntetik a katalógusokban az adott zenemű nehézségi fokát, de azért ettől függetlenül nem árt, ha maga is tisztában van vele az ember. Arról nem beszélve, hogy sokszor bejönnek a vásárlók úgy, hogy csak a zeneszerző nevét tudják, és akkor nekünk kell kitalálni, hogy valójában mire is van szüksége.

■ Engem a régi Rózsavölgyi mindig egy kicsit a gyógyszerészre emlékeztetett, abban az értelemben, hogy amit nem mond el az orvos, azt elmondja a patikus. Az emlékezetemben így élnek a Rózsavölgyi Zeneműbolt eladói a hatvanas-hetvenes évekből: amit nem mondott el a tanár a kottáról, vagy a darabról, azt meg lehetett tudni az eladótól.

– Nagyon jó, ha ez valóban így volt. Ezzel szemben most általában az a helyzet, hogy a számítógépen nézik meg az eladók, hogy egy adott szerzőtől megvan-e a kért mű. És ez nem biztos, hogy eredménnyel jár, ha az eladó nincs tisztában azzal, hogy hogyan is kell leírni a keresett szerző nevét. Elég, ha arra gondolunk, hogy például az orosz zeneszerzők nevének átírása hányféle változatban él.

■ Ha ilyen sokrétű tudást igényel ez a szakma, akkor van-e utánpótlás?

– Magyarországon ez a szakma nem túl vonzó, mert sem anyagilag, sem erkölcsileg nincs megbecsülve ahhoz képest, amekkorára felkészültséget igényel. Ebből következik, hogy a képzésre sem fordítanak túl nagy figyelmet. Németországonban három éves alapképzésre járnak azok, akik zenemű-kereskedésre adják a fejüket, és mindemellett gyakorlaton is részt vesznek. Dél előtt elméleti oktatásra kerül sor, délután pedig az üzletben sajátítják el a szakmai tudnivalókat. Azok az üzletek pedig, ahol gyakorlati képzés folyik, állami szubvencióban részesülnek.

■ És milyen jövőképpel tudják kecsegtetni a jelentkezőket, megéri-e még zenemű-kereskedelmet tanulni?

– Egyelőre megéri, mert a digitális technika nem egy-kettőre fogja kiszorítani a nyomtatott kottát, és a szerzői jogvédők is egyre több erőfeszítést tesznek, hogy visszaszorítsák az illegális fénymásolást, ami teljesen ellehetetleníti a zeneszerzők és a közreadók helyzetét. Nyugat-Európában ezt rendkívül szigorúan veszik: találkoztam olyan kórusossal, amelyiket hazaküldtek egy nemzetközi kórusversenyre, mert fénymásolt kottából énekelt. Ami az utánpótlást illeti, az sajnos egyre kevesebb. Nekem most alkalmam volt tanítani egy 15 főből álló csoportot, akik zenemű-kereskedőnek tanulnak, és ez egy alapfokú tanfolyam volt, mert itt nem csak kottákkal, hanem lemezekkel, illetve hanghordozókkal foglalkozó hallgatók is voltak. A nehézséget most az jelentette, hogy egyedül tanítottam, míg a korábbi képzésekben több előadó vett részt. Az egyik a zenetörténetet tanította, a másik a zeneelméletet, a harmadik a gyakorlati részt, és így tovább. Vagyis minden területnek volt egy specialistája, míg most valamennyi részt nekem kellett tanítanom. Épp ezért az volt a célom, hogy felkeltssem az érdeklődést a szakma iránt, hogy legyen kedvük folytatni és továbbra is izgassa őket ez a nagyon szép pálya, ami az én esetemben valódi hivatássá vált.

■ Lehet, hogy nincs értékén kezelve, de mégis garantál egy életminőséget ez a pálya, még akkor is, ha ez nem kifejezetten anyagiakban mutatkozik meg. Nem véletlenül hívták korábban szépműves boltoknak ezeket az üzleteket, ahol egy életen át szép dolgokkal kellett foglalkozni.

– Ez pontosan így van, és ami a legfontosabb, hogy soha, egy pillanatig sem unalmas. Számomra úgy telt el az üzletben töltött nyolc-tíz óra, hogy észre sem vettem. Nem beszélve egy másik roppant izgalmas területről, az antikvitásokról. Szerencsém volt, mert nekem megadatott a pályámon, hogy foglalkozhattam antikvár kottákkal is. Komoly hagyatékokat vásárolhattam, amelyek rengeteg érdekes dolgot tartalmaztak. Ennek megint volt egy másik vetülete, mert itt a papírminőségtől az egykorú zeneszerzői katalógusokig mindent figyelembe kell venni. Ezek mind olyan kutatások voltak, amelyek egy egészen izgalmas világba vezették el az embert.

■ Úgy tudom, hogy a kották esetében az antikvitás fogalma mást jelent, mint a könyveknél, hiszen a kotta a folyamatos igénybevétel miatt hamarabb elhasználdó.

– Tulajdonképpen annyiban közös a kettő, hogy a könyveknél is megkülönböztetnek használt könyveket és antikvár könyveket. Ugyanígy a kottánál is vannak antikvitások, és használt kották. Érdeemes tehát használt kottákkal foglalkozni, különösen most, amikor az embereknek nincs pénzük új kottákat venni. Különösen érvényes ez a pedagógiai művekre, amelyeket egy-két év után tovább adhatnak a növendékek, amennyiben az jó állapotú. Erre is próbáltam most ezen a tanfolyamon felhívni a hallgatóim figyelmét. Huszonnégy óra azonban, amennyiből ez a tanfolyam állt, nagyon kevés minderre. Nem lehet elmélyíteni például azokat az alapvető tudnivalókat, amelyek mondjuk az antik kottáknál a papírminőségre vagy a nyomdatechnikára vonatkoznak. Csak a

zeneelméleti ismeretekhez lett volna szükség ennyi órára.

■ Kik vettek részt a tanfolyamon?

– Magát a tanfolyamot a Rózsavölgyi cég hirdette meg, tehát a Rózsavölgyi és a Kodály Zoltán zeneműbolt, illetve antikvárium munkatársai vettek részt rajta. Meghírdetjük egyébként nyilvánosan, szeretnénk volna ugyanis, ha más üzletekből is jöttek volna kollégák. Az üzletek azonban nem érzik ennek a fontosságát. Mindezt nagyon sajnálom, hiszen lassan kiöregszik a szakma. Egy kezemen meg tudom számolni azokat a munkatársakat, akik többé-kevésbé értenek hozzá, és akik már régebb óta vannak a pályán. De közülük is már többen nyugdíjban vannak, csak magánvállalkozásban még foglalkoznak kottákkal.

■ *Végül engedjen meg egy személyes kérdést: Ön miként választotta ezt a hivatást?*

– Teljesen véletlenül. A barátom édesanyja az akkori Állami Könyvterjesztő Vállalatnál volt a Zenemű Osztály helyettes vezetője. Ő javasolta érettségi után, hogy jöjjenek ide dolgozni, hiszen hét évig tanultam zongorázni és a családom is muzsikás család. Jelentkeztem, és egy meglehetősen komoly felvételi vizsgán is átestem. Egy évig az azóta megszűnt Erkel Zeneműboltban voltam gyakornok majd a katonai szolgálatot követően átkerültem a Rózsavölgyibe. Onnan mentem a Múzeum körüti Kodály Zoltán Zeneműboltba, amelynek kisebb megszakításokkal 1974-től voltam a vezetője.

(Kaizinger Rita)

„A tehetségeket is meg kell tanítani a szakmára”

Rozsos Tamás szerint itthon méltatlanul mellőzött hangszer a brácsa

Zeneakadémia, Genf, Arab Emirátusok. Különleges pályát járt eddig végig a fiatal brácsaművész, Rozsos Tamás. Példaértékűnek találja a svájci zeneoktatást, ahol a fiatal növendékek megtanulják, nem a hibák számítanak, hanem az, képesek-e tartalommal megtölteni a műveket. Úgy véli, ifjú muzsikusként szinte lehetetlenség itthon állást találni, s Magyarországon ma sem becsülik meg igazán a brácsát. Új munkahelyén, az Arab Emirátusokban szeretné az érdeklődőkkel megszerettetni a klasszikus és a magyar zenét, s élvezni, hogy minden rajtuk, a tanárokon múlik.

■ *Hogyan kerültek feleségével együtt Sbarjab városába?*

– Tavaly júliusban éppen a Verbier Fesztiválra készülődtem, amikor nagynéném, Frank Mária üzenetet küldött, hogy egy most alakuló zeneiskola az Arab Emirátusokban tanárokat keres. Azonnal hívtam a megadott telefonszámot. Kiderült, hogy Kousay Quaddouri csellóművésszel beszélek, aki családom régi barátja. Az új zeneiskola igazgatója pedig a testvére, Furat Quaddouri, aki egy arab, úgynevezett „qanoun” pengetős hangszeren játszik. Több helyen élt, s tanított a világban, igazi kozmopolita. Személyesen is tárgyaltam vele, s így 2012 októberétől feleségemmel, Imura Tomoko japán zongoraművésszel elkezdjük a munkát és a zenei „építkezést” az iskolában.

■ *Genf után nem is gondolkodott abban, hogy itthon, zenekari muzsikus lesz? Hiszen két éven keresztül játszott például az Új Osztrák–Magyar Haydn Zenekarban... De gondolom, hogy más európai együttesek is szóba jöhettek volna. Milyennek látja a helyzetet a fiatal muzsikusként szempontjából?*

– Erre nehéz röviden válaszolni. Az első és legfontosabb, hogy jelenleg Magyarországon szinte egyáltalán nincs elhelyezkedési lehetőség. Ketten vagyunk, „zongorista és brácsás”, ami megnehezíti a dolgokat. Taná-

ri állást lehetetlen találni, zenekari státusz pedig nincs. Így nem is nagyon gondoltam arra, hogy Magyarországon elhelyezkedhetem... Egyébként 2000-ben nyertem felvételt a budapesti Zeneakadémiára, ahol a valódi „diákevek” kezdődtek. Zenekari haknik, órák az egyetemen, koncertek, operaelőadások meghallgatása, de az az igazi tanulás, az a robbanásszerű fejlődés, amit vártam, elmaradt. Ezért nem kívánok senkit okolni.

2001-ben ismerkedtem meg mentorommal, egy nagyszerű hegedűművésszel, aki végeredményben felnyitotta a szememet, megtanított arra, mi is az az IGAZI munka, és hogyan lehet eredményt elérni hangszeremen, a brácsán. Ez az instrumentum Magyarországon a mai napig nincs igazán megbecsülve. A 2005-ös esztendő sikeres volt számomra, hiszen lediplomáztam a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetemen, s megismerkedtem későbbi feleségemmel. Családom támogatásával pedig sikerült azt a tervemet megvalósítani, hogy Svájcban továbbtanuljak. Három esztendő kőkemény gyakorlás következett. Életem legnagyobb változása akkor jött el, amikor felvételt nyertem Nobuko Imai, világhírű japán brácsaművész és Takács-Nagy Gábor osztályába, a Genfi Konzervatóriumba.

■ *Hogyan teltek az ottani évek?*

– Gyönyörűek voltak. Olyan zeneszerető